

4

KLUCI

Říkám jim kluci. Idris, Mohamed a Sulejman jsou přátelé z dětství a všichni tři vyrostli v jedné oblíbené pařížské čtvrti. Idris a Mohamed ve stejném baráku, Sulejman v sousedním domku. Jejich rodiny se dobře znají a už od jeslí jsou nerozluční. Chodili spolu do školky, pak na základní školu a nakonec šli všichni tři na stejnou střední a vybrali si stejný obor, stali se z nich elektrikáři. Mohamed z nich uspěl nejlíp, je zaměstnán na plný úvazek a slušně vydělává. Idris a Sulejman pracují tu a tam, vždy když se naskytne nějaká příležitost. Jejich příjmy jsou méně pravidelné a často jim platí na černo, ale vydělávají dost peněz, aby pokryli všechny své výdaje a ještě trochu pomohli rodině. Jsou to dobří kluci. Nebo tehdy ještě byli.

Idrisova rodina je původem ze Senegalů, ale on sám tam nikdy nevkročil, všech pět dětí se narodilo tady. Jeho otec pracuje a máma je žena v domácnosti. Je to velká, velice srdečná, korpulentní rodina s rozzářenými úsměvy. Mohamedovi příbuzní pochází z Maroka a přišli do Francie už asi před padesáti lety, on sám ale v Maroku taky nikdy nebyl. Oba jeho rodiče pracují, táta na stavbě a máma

ve školní jídelně. Islám nepraktikují a Mohamedova matka ani nenosí šátek. Stejně ale dodržují ramadán. Sulejman je původem z Burkina Faso. Jeho rodinu znám nejméně. Jelikož pochází z polygamní domácnosti, má nespočet bratrů a sester.

Idrisova matka se ke všem chová jak maminka, když jsem ji viděla poprvé, objala mě. Často chodí do mé kanceláře, aby mi tam nechala krabičku s jídlem, které doma uvařila a mohla mi tak poděkovat za to, že jsem napsala doporučující dopis pro jedno z jejich dětí, aby mohly vést aktivity v městské škole. Hodně jsem se s její rodinou sblížila, když přišla do Francie Idrisova teta, aby tady předělala komplikované těhotenství. Při porodu muselo být miminko hospitalizované, tak jsem jim pomáhala, jak to jen šlo, s obchůzkami, komunikací s nemocnicí, i jako morální podpora. Celé dny jsem trávila chozením tam a zpět mezi matkou a dítětem. Zaměstnalo mě to natolik, až mi to Julien vytkl. Prý se mu zdá, že mě tyhle rodiny jen využívají a měla bych se radši starat o Huga. Já ale cítím potřebu obětovat svůj čas něčemu, co překračuje práh mého obýváku.

Velice záhy jsem nabyla pocit, že mě Idrisova rodina adoptovala, i když se naše setkání omezovaly na komunitní centrum a akce, které jsem pořádala. Jeho bráškové a sestry se zapsali na pomoc s úkoly. Taky pomáhám matkám zorientovat se v bludišti byrokracie, pravidelně mi nosí tlusté složky, abychom je společnými silami rozšířovali. Čtu s nimi odpovědi a snažím se pochopit, o co v nich jde. Jedna z dívek se zapsala na *zumbu*. Idrisovi, jejímu bratrovi, se to ale nelíbí, nazývá *zumbu* „hříšným tancem“. Říká to se smíchem a všichni si z něho utahují. Koho by tehdy napadlo, že to může myslet vážně? Ze všech tří kamarádů je nejdrsnější a nejcharismatictější, ale miluje svou matku, nikdy se nezdráhá pomoci druhým a má smysl pro humor. Nejmenší děti jsou na každé aktivitě, které pořádáme každou středu a o prázdninách. Jednou se dokonce zúčastnila i Mohamedova

matka, když jsme zorganizovali zájezd do Louvru. Nikdy předtím pořádně v Paříži nebyla, i když je to jen pětadvacet kilometrů odsud. V neděli, když byl vstup zdarma, jsme se šli projít po oddělení s egyptskými památkami, které končí vystavenou mumii. Celý den teatrálně zalamovala rukama a nadšeně opakovala: „Ach, tolik krásných věcí!“ Ve vlaku zpátky mě vroucně objímala. Ale i když jsem se snažila ji pozvat znovu, dalších výletů se už neúčastnila. Uloupit si celé odpoledne navzdory domácím povinnostem není pro matku, která toho má až nad hlavu, vůbec lehké. Ale stýskalo se mi po jejím upřímném dětském nadšení a entuziasmu. Ani trochu se nesnažila působit stoicky, byla upřímná a sama sebou.

Pak odešli.

Dala mi to vědět Idrisova sestra. Jednoho dne v září 2014 sedím v kanceláři u snídaně, ještě mi neskončila pauza, když mi zazvoní telefon.

„Sophie, oni odešli! Maminka brečí. Ibra, Momo a Sulejman... odešli do Sýrie!“

Úplně mi to vyrazilo dech. „Hned jsem u vás!“

Abdulaj, Idrisův mladší bratr, kterému je dvacet, od něho dostal zprávu, ve které píše, že skutečně opustili Francii. Abdulaj dal hned vědět rodině a teď byli všichni naskládáni v jejich malém bytě a snažili se pochopit celý ten příběh. Všichni tři chlapci společně s jejich kamarádem, který měl auto, odešli do Španělska čtyři dny zpátky a předstírali, že jsou na dovolené. Jakmile tam dojeli, prozradili řidiči celý svůj plán: odletět do Turecka a odsud se pak dostat do Sýrie. Jejich přítel se se slzami v očích všemožně snažil je od toho odradit, ale marně. Vrátil se zpátky sám a dosud se neodvážil o tom nikomu říct, jelikož se obával, že by byl obviněn ze spoluúčasti.

Tělo Idrisovy matky se otrásá vzlyky. „Ani se se mnou nerozloučil! Ani mě nepřišel obejmout!“ V hlavě si přehrává posledních pár

dní. Zdá se jí, že si vzpomíná, Idrisův smutný pohled. Nevěřicně ji poslouchám a uvědomuji si, že se celý její vesmír obrátil vzhůru nohama a odteď se její život bude navždy dělit na čas před a po dni, kdy její syn odešel.

Nebyl to první odchod, o kterém jsem lidi slyšela mluvit, ale byl to první člověk, kterého jsem znala osobně. Říkalo se, že za poslední léta odešlo z okolních měst asi šedesát lidí. V komunitním centru jsme o tom s mladými občasy mluvili, pro ně to byla víceméně každodenní záležitost. Znali všechny, kdo odešli. Už předtím o tom hodně snili, měli z toho strach, nebo se chvástali, a donekonečna to rozebírali. Ale až do toho dne jsem to nevnímala jako nic skutečného.

V malé přeplněné místnosti všichni brečí. Idrisův otec chvatně doběhl z práce a teď tady omráčený sedí a jen pohupuje rukama. Přišlo ho utěšit pár sousedů a přátel, jejich rozhovory se točí pořád dokola. „Jak jste se to dověděli? Kdy odešli? Fakt jste nic netušil? Ach, to je hrůza!“

Znenadání se hlasitě rozezvučí pevná linka.

Nejrychlejší je Idrisova matka, která se okamžitě vrhne na sluchátko. Volá Idris. Jelikož si je s maminkou velmi blízký, chtěl ji jenom uklidnit, ale ona ho nenechá mluvit. Protože si myslí, že je v Turecku, začne na něho křičet: „Vraťte se, vraťte se! Ještě není pozdě. Jenom jste udělali hloupost, nikdo se to nedoví. Okamžitě se vraťte.“

Bezmocně to opakuje pořád dokola. Vůbec ji nedochází, že v té chvíli jsou už všichni tři v Sýrii.

Jsou v Rakká, „hlavním městě“ organizace Islámský stát, a odtud už není návratu.

Když položí telefon, její vzlyky se ještě zdvojnásobí. Její otupělý manžel zůstává zticha. Když je vidím tak nešťastné, ženou se mi slzy do očí a s bolestí sleduji, jak ostatní ženy naříkají.

Další dny a týdny nemluvíme o ničem jiném. Každý den navštěvuji rodiny kluků, abych zjistila, jestli o nich mají nějaké zprávy. Chvilí u nich posedím a poslouchám, jak si neustále kladou úplně stejné otázky. Jak se to mohlo stát, že se tak dobří kluci, co nikdy nedělali problémy, rozhodli udělat něco takového? Zjistili jsme, že si všichni před odchodem vzali spotřebitelské půjčky.

Taky jsem se dověděla, že jsou téměř denně v kontaktu. Volají svým matkám, bratrům a sestrám a taky pár kamarádům, kteří mi ukázali některé jejich zprávy. Jedna z nich, adresovaná Mohamedovi, vypadala následovně: „Ahoj, jak to jde? A jak se má máma? Tady je skvěle. Řekni mámě, že posílám pusu. Dávejte na sebe pozor. Ať je Alláh s vámi.“ Ke zprávě je připojená Mohamedova fotka, jak skáče do řeky salto vzad. Vzadu v pravém rohu fotky je ruka, která ukazuje V jako vítězství.

Z Majida, jeho mladšího bratra, úplně vyzařuje pýcha, doslova se vznáší. Mobil putuje z ruky do ruky, v tichu plném pochmurných myšlenek.

Pocit úlevy z toho, že jsou kluci naživu, ve mně zápasí se vztekem vyvolaným kontrastem mezi touhle fotkou, která je ztělesněním radosti a bezstarostnosti, a zármutkem, co tady po sobě nechali. Mohamedova matka si pořád nadzvedává závoj, aby ještě jednou pohlédla na svého syna, jak se usmívá a baví. Nemůže uvěřit svým očím.

Kde jsou? O tom kluci vůbec nemluví. Za skokanem na fotce matně rozeznáváme zlatohnědou planinu a modrozelené vody třpytící se řeky. Jinak žádná nápověda. Žádná vesnice, ani stavba v pozadí. Jenom tenhle mladík, co vyvádí jak dítě. Stejně je ale patrný jistý náznak pocitu viny za jeho slovy: „A jak se má máma?“

Od toho dne se komunikace mezi kluky a jejich rodinami nezastaví, na Viberu nebo na Messengeru přicházejí zprávy pravidelně.

Dávají vědět o svém zdraví (které je dobré), ujišťují své rodiče přes své bratry a sestry (je tady úplně nádherně, pronajímají si velký a krásný byt, platí jim). Nic konkrétního, žádná jména, žádná místa. Pochopili jsme, že jsou v Sýrii, ale jinak drží pořád všechno v tajnosti. Taky chtějí být v obraze o tom, co se děje ve Francii, jak to jde ve škole, výsledky bratrových sportovních utkání, maličkosti z rodinného života. Zdá se, že se vůbec nezměnili. Na přímé otázky neodpovídají, ale všechno, co říkají, nás uklidňuje.

Přemýšlím nad tím, jestli jim chybíme, jestli litují, že odešli. Když vidím, jak se jejich mámy hroutí, mám v hlavě jen jedinou otázku: jak jen mohli takhle odejít? Víím, že své matky milují stejně jak my, když je vidíme se dřít. Bolestivě a s vědomím všech ponížení a obětí, které kvůli nim přinesly. Milují své matky, protože jsou to hodní kluci a dobře vědí, že jim lámou srdce.

Jednoho dne mi Idrisova sestra ukázala fotografii, na které s úšklebkem hypnotizuje objektiv. Jeho pohled mě znepokojuje, působí jak pohled fanatika. Připomíná mi Shekau, vůdce Boko Haram. Nahání mi hrůzu. Přemýšlím, jestli jsou na drogách.

V komunitním centru to pořád hodně rozebíráme. Mezinárodní politika a náboženství najednou velmi skutečným a brutálním způsobem vtrhly do našeho každodenního života. Neustále o tom debatujeme, zkoumáme i ty nejmenší činy a gesta, které ti tři udělali v měsících před svým odchodem. Znali jsme je dobře, někteří z nás, co jsou tady již dlouho, je dokonce znali už od základní školy. Co se stalo? Šlo tomu nějakým způsobem zabránit? Snažíme se přijít na to, jestli nebyly patrné nějaké náznaky toho, co se stane, ale tihle kluci jsou jak ostatní. Stejně jako všichni mladí z města v jejich věku, jsou spíše propalestinští než proizraelští. Myslí si, že médiím se nedá věřit, že vláda užívá propagandu, a že si lidé muslimů ve Francii neváží. Že Amerika lhala ohledně Iráku. A taky věří různým konspirač-

ním teoriím, které se šíří jak požár hlavně po internetu, odkud taky berou veškeré své argumenty. Noviny nečtou a na televizi koukají jen občas. Podle mě však mají v leccm pravdu. Hlavním rozdílem mezi nimi a ostatními kluky v jejich věku je právě jejich obrovské přátelství, které mezi nimi bylo vždy, a které vysvětluje, proč neodešli každý sám, ale všichni spolu.

Žádných „jasných znaků náboženské radikalizace“, o kterých píší v novinách, jsme si nevšimli. Nezaznamenala jsem žádné změny v jejich chování. Všichni tři se začali zaobírat otázkami víry, když přišli do puberty. Modlili se. A je pravda, že tihle tři mladíci, kterým jsem říkala „kluci“ spolu vycházeli lépe než s dívkami. Raději mi vždy potřásli rukou, než aby mě políbili na tváře – to ale nejsou sami. Pravidelně navštěvovali mešitu u nás v sousedství, ale nic víc. Žádné plamenné projevy. Žádná propaganda. Žádné politizování. Neměli vousy ani *dželaby*, nosili stejné vytahané tepláky, džíny a bundy jak jejich kamarádi. Často jsme spolu mluvili o náboženství, nebo alespoň od mého přestoupení na islám, a byla jsem přesvědčená, že to nejsou žádní fanatici. Debatovali jsme o *súrách*, a o některých z nich dokonce i žertovali.

Nikdy se ale nechovali, jako kdyby jim byla vyjevena ta největší pravda.

Vzpomínám si, že nám jednoho dne, jedné animátorce a mně, Idris chvástavým tónem oznámil, že by své ženě nikdy nekoupil myčku, prý bude muset nádobí mýt sama ručně. Samozřejmě nás chtěl provokovat a odpovídaly jsme mu stejným způsobem. „Jen počkej, až vyrosteš Idrisi, pak teprve uvidíš, kdo v domě skutečně rozkazuje!“ Idrisovi bylo v té době třiadvacet, ale žádný vážný vztah ještě neměl.

„Vsadím se, že až budeš ženatý, přijdu k vám jednoho dne na návštěvu a najdu tě tam s rukama ve dřezu, jak myješ nádobí,“

popichovala jsem ho. Chvíli jsme se takhle smáli a pokračovali. Ani dnes se mi pořád nechce věřit, že to myslel vážně.

Vynořují se mi taky další vzpomínky. Idris – pořád mluvím o něm, protože se z nich projevoval nejsebevědoměji – se taky často stavěl proti tancování. Obvykle jsem ho odbyla a nakonec se přišel omluvit. Jen jsem žertoval, obhajoval se. Dnes si už ale nejsem tak jistá.

Když se rodiny rozhodly uvědomit policii, nebylo už cesty zpět. Jejich synové byli zavedeni do systému, a pokud by se někdy vrátili, v což všichni v tu chvíli doufají, budou vyslýcháni a uvěznění minimálně na několik měsíců. Jejich matky si dělají starosti, taky si ale říkáme, že jsou ještě pořád Francouzi, takže jestli nahlásíme jejich odchod, možná se je bude vláda snažit dostat zpět.

Mí dobří chlapci, tak zlatí kluci, to není možné, někdo je k tomu musel vyburcovat. Měli tady všechno, práci i rodinu, která je milovala, byli na začátku svého života. Co je přimělo všechno jen tak odhodit a odejít do cizí země zmítané válkou? Jejich rodiče pořád nemají žádné odpovědi a jsou z toho zoufalí k zbláznění. Přece jen jsem si ale všimla, že z některých z jejich mladších bratrů, přes všechny slzy, čiší jistá hrdost na to, co považují za odvahu svých sourozenců. Jistě je to kvůli tomu, jak jsou ještě mladí.

„Co to jako má být?“ rozčiluje se Julien, když mu vykládám o tom, co se stalo. „Nějaká touha po dobrodružství? To se tady nudili? Je to snad jejich španělská válka nebo co? To si nemohli vybrat lepší věc, za kterou bojovat?“

„Jako například?“

„Bože, je snad milion lepších věcí. Nevím, třeba sirotčince v Guatemale, uprchlíci...“

„A kdo si myslíš, že jsi, abys mohl soudit, za co má kdo bojovat?“

Nevím, proč se s ním o tom vůbec bavím. Ani já sama úplně nevěřím tomu, co říkám. Ale stejně, i když nevím proč, cítím potřebu před Julienem rozhodnutí mých třech kluků obhajovat.

„Kluci? Říkáš jim, jak kdyby to byly děti.“

„Vždyť to jsou děti.“ Julien neodpovídá. Jejich rodiny se nakonec smíří s realitou.

Nebyl to ani omyl ani žádné unáhlené rozhodnutí. Jejich facebookové profily a telefonní čísla jsou deaktivované. Kluci se už nevrátí. Každá rodina se se zlomeným srdcem obrací na komisariát, aby nahlásila, že jejich milované dítě odešlo vést svatou válku. Neumím si představit nic, co by mohlo být pro rodiče bolestivější než tohle. Policie přichází na domovní prohlídky a zabaví jejich počítače, ale nic zásadního stejně neobjeví. Kluci po sobě zametli všechny stopy.

Začíná dlouhé čekání. Rodiny se nepřestávají modlit, aby jednoho krásného dne znovu spatřily své ztracené děti, zmatené a zahanbené. Ach, jak by je vypeskovali! A zatímco ženy si vykládají o tomhle, muži pořád pesimisticky mlčí, a mladší sourozenci na mobilech ukazují zprávy od bratrů ze Sýrie a vytahují se: „Koukni, kámo!“ Nálada v rodině je mi dobře známá, působí, jak kdyby drželi smutek. Vidím Mohamedovu matku, jak chřadne, už ani nejí a nespí. Navštěvuji ji, jak často to jen jde, každý večer cestou z práce. Někdy jí přinesu jídlo, které jsem navařila den předtím. Posadím se na pohovku vedle ní a poslouchám, jak postupně vytahuje vzpomínky na dětství svého syna. Jak byl hodný ve školce, učitelka prý říkala, že je vidět, že z něho bude dobrý žák. A jak se tenkrát vrátil s pláčem, protože ho zbili na dvoře. Nebyl tak sebevědomý jak ostatní kluci, v posilovně se mu nikdy nepodařilo došplhat až na konec lana a hrozně ho to trápilo. Tak třeba Idris, ten byl ve sportech o hodně nadanější a vždy mu pomáhal. Mohamedova maminka jen doufá, že se mu nic zlého nestane, a že on taky nikomu nic zlého neudělá. Snad zůsta-

nou pořád spolu a budou se všichni tři navzájem ochraňovat. Idris a Sulejman na Mohameda dohlédnou. Pořád ale nemůže uvěřit, že udělal něco takového. Jít do války? Vstoupit do armády a bojovat? Nepředstavitelné. Zrovna on, který ji vždy nosil domů nákupy. On, který se staral o malé. On, který byl tak hodný.

A pak začne znovu neutěšitelně brečet. Kde udělala chybu? Co mohli udělat jinak, aby jejich děti neodešly?